

**ASALARICHILIK KLASTERLARINI QISHLOQ XO‘JALIGI
RIVOJLANISH STRATEGIYALARIGA QO‘SHISHNING
AFZALLIKLARI VA MUAMMOLARI**

Qulmurotov Sohibjon Jumaniyozovich
Axborot texnologiyalari va menejment
universiteti “Iqtisodiyot” kaferdirasi
assistenti

e-mail: sohibkulmurotov@gmail.com

tel: +998972792329

Axmadova Feruza Isroil qizi Axborot
texnologiyalari va menejment universiteti
“Iqtisodiyot” yo‘nalishi I – bosqich I-115-23
guruh talabasi

Annotatsiya: Asalarichilik klasterlarini qishloq xo‘jaligini rivojlantirish strategiyalariga qo‘shish iqtisodiy diversifikatsiya va kambag‘allikni qisqartirish, ekologik barqarorlik va ijtimoiy imkoniyatlarni kengaytirishga qadar bir qator afzalliklarni taklif etadi.

Kalit so‘zlar: Asalari, asal, gulchangi, o‘simlik, ekotizim, atrof-muhit, qishloq xo‘jaligi, tadbirkorlik, zarur kapital.

Аннотация. Включение пчелиных кластеров в стратегии развития сельского хозяйства предлагает ряд преимуществ, от экономической диверсификации и сокращения бедности до экологической устойчивости и расширения социальных возможностей.

Ключевые слова: Пчелы, мед, пыльца, растения, экосистема, окружающая среда, сельское хозяйство, предпринимательство, необходимый капитал.

Abstract. The inclusion of bee clusters in agricultural development strategies offers a number of benefits, from economic diversification and poverty reduction to environmental sustainability and social empowerment.

Keywords: Bees, honey, pollen, plants, ecosystem, environment, agriculture, entrepreneurship, necessary capital.

KIRISH

Asalarichilik klasterlarini qishloq xo‘jaligini rivojlantirish strategiyalariga qo‘shish iqtisodiy diversifikatsiya va kambag‘allikni qisqartirish, ekologik barqarorlik va ijtimoiy imkoniyatlarni kengaytirishga qadar bir qator afzalliklarni taklif etadi. Shu bilan birga, ushbu integratsiya asalarichilikning qishloq rivojlanish vositasi sifatida to‘liq imkoniyatlarini ro‘yobga chiqarish uchun hal qilinishi kerak bo‘lgan muammolarni keltirib chiqaradi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Asalarichilikning iqtisodiy samaradorligini oshirishning ilmiy-uslubiy va amaliy masalalari bo‘yicha O‘zbekistonlik olimlar tomonidan qator ilmiy-tadqiqot ishlari olib borilgan. Xususan, B.A. Qaxramonov, A.I. Isamuhamedov, U.SH. Ballasov, S.SH. Isamuhammedov, O.S. To‘rayev kabi qator agrar iqtisodchi olimlarning erishilgan ilmiy natijalari e‘tiborga molik.

Asalarichilik sohasini samarali tashkil etish, asal va asal mahsulotlarini yetishtirish samaradorligini oshirish bo‘yicha A.Nabiyev, V.Brovanskiy, Sh.Suyarqulov. O.To‘rayev, N.Kraxotin, A.Isamuhamedov, N.Askarov, R.Pulatova, B.Qaxramonov, A.Chekalov kabi olimlar tadqiqot olib borgan. Xorijiy olimlardan A.Chepik, G.R.Mursalimova, R.A.Zaripov, A.K.Subayeva, Ye.Odinokova, S.Kolupayev kabilar ilmiy-tadqiqot izlanishlarini olib borgan.

TADQIQOT MATERIALLARI VA METODOLOGIYASI

1. Foyda

1.1. Asalarichilik klasterlariga iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish, yakka ekinlar yoki sanoat tarmoqlariga bog'liqlikni kamaytirish imkoniyatlarini beradi. Asal, asal mumi, va boshqa mahsulotlarni sotish asalarichilar uchun qo'shimcha daromad keltirishi va an'anaviy qishloq xo'jaligi faoliyatidan olinadigan daromadlarni to'ldirishi mumkin. Ushbu iqtisodiy diversifikatsiya uy xo'jaliklarining iqtisodiy zaifligiga va bozor narxlarining o'zgarishiga chidamliligini oshiradi, kambag'allikni qisqartirish va barqaror rivojlanishga hissa qo'shadi.

1.2. Asalarichilik qishloq xo'jaliklari uchun, ayniqsa, muqobil yashash imkoniyatlari cheklangan joylarda hayotiy daromad manbasini taklif etadi. Asal va asal mahsulotlarini sotish yil davomida barqaror daromad oqimini ta'minlab, mavsumiy qishloq xo'jaligi daromadlarini to'ldirishi mumkin. Bundan tashqari, asalarichilik qiymat zanjiri bo'ylab bandlik imkoniyatlarini yaratishi mumkin, shu jumladan asalari oilalarini parvarishlash, asal yetishtirish, qayta ishlash, qadoqlash va marketing, shu bilan mahalliy iqtisodiyotni rag'batlantirish va qishloq joylarida yangi ish o'rinlari yaratish.

1.3. Ekologik foyda. Asalarichilik klasterlarini qo'llab-quvvatlash orqali ekologik barqarorlikni targ'ib qiladi. Keng ko'lamlı changlatish xizmatlari, biologik xilma-xillikni oshirish va yerni boshqarishning barqaror amaliyotini targ'ib qilish. Asalarilar changlatuvchi sifatida ekotizim salomatligi va qishloq xo'jaligi mahsuldorligini saqlashda muhim rol o'ynaydi. Parvarishlanadigan asalari oilalari, shuningdek cho'l hududidagi ekinlar, bog'lar, qishloq xo'jaligi ekinlari va yovvoyi gullarning changlanishiga hissa qo'shadi va shu bilan hosildorlikni oshiradi va oziq-ovqat xavfsizligini yaxshilaydi. Bundan tashqari, tabiat saqlash va agroekologik tamoyillari birinchi o'ringa asalarichilik amaliyoti tuproq unumdorligini oshirish orqali iqlim o'zgarishi ta'sirini yumshatish mumkin.

1.4. Ijtimoiy imkoniyatlar. Asalarichilik klasterlarini tadbiiq qilish, bilim almashish va salohiyatni oshirish imkoniyatlarini taqdim etish orqali ijtimoiy imkoniyatlarni kengaytiradi. Jamoaviy tuzilmalar qishloq xo‘jaligida ijtimoiy birdamlik, birdamlik va jamoaviy qarorlar qabul qilishga yordam beradi. Bundan tashqari, asalarichilik marjinallashtgan guruhlariga, shu jumladan ayollar, yoshlar va mahalliy aholiga iqtisodiy ishtirok etish, ko‘nikmalarni rivojlantirish va yetakchilik imkoniyatlarini taqdim etish orqali imkoniyat yaratishi mumkin.

2. Qiyinchiliklar

2.1. Texnik bilim va ko‘nikmalar. Asalarichilik klasterlarini qishloq xo‘jaligi rivojlanish strategiyasiga kiritish bilan bog‘liq asosiy muammolardan biri bu asalarichilar o‘rtasida texnik bilim va ko‘nikmalarning etishmasligi. Muvaffaqiyatli asalari oilalarini parvarishlash, zararkunandalar va kasalliklarga qarshi kurash, asal olish va mahsulotni qayta ishlash bo‘yicha tajribani talab qiladi. Ko‘pgina asalarichilik klasterlarida asalarichilik ko‘nikmalari va amaliyotini oshirishi mumkin bo‘lgan o‘quv dasturlari, kengaytirilgan xizmatlar va ta‘lim resurslaridan foydalanish imkoniyati yo‘q. Ushbu muammoni hal qilish asalarichilarga asalarichilik korxonalarida muvaffaqiyat qozonish uchun zarur bo‘lgan bilim va ko‘nikmalarni beradigan ta‘lim va o‘qitish tashabbuslariga investitsiyalarni talab qiladi.

2.2. Resurslar va infratuzilmaga kirish. Asalarichilik klasterlari resurslar va infratuzilmaga, shu jumladan asalari oilalariga, asalarichilik uskunalariga, himoya vositalariga va qayta ishlash ob‘ektlariga kirishni talab qiladi. Biroq, ko‘plab asalarichilik faoliyati bilan shug‘ullanuvchi tadbirkorlarda cheklangan mavjudligi, arzonligi yoki infratuzilmasining etarli emasligi sababli ushbu resurslardan foydalanishda qiyinchiliklarga duch kelishmoqda. Bundan tashqari, asalarichilar o‘z mahsulotlarini bozorlar, transport va omborxonalariga kirish imkoniga ega bo‘lmashliklari mumkin, bu ularning asalarichilikning to‘liq iqtisodiy salohiyatini

egallashga to'sqinlik qiladi. Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun asalarichilarning ehtiyojlarini qo'llab-quvvatlaydigan va asalarichilik korxonalarining o'sishiga yordam beradigan infratuzilmani rivojlantirish, bozor aloqalari va qiymat zanjiri integratsiyasiga sarmoyalar talab etiladi.

2.3. Zararkunandalar va kasalliklar. Asalarichilik klaster operatsiyalari asalari oilasining sog'lomligi va mahsuldorligiga ta'sir qilishi mumkin bo'lgan zararkunandalar, kasalliklar va atrof-muhit stresslariga ta'sir qiladi. Asalari oilalariga ta'sir qiluvchi umumiy zararkunandalar va kasalliklarga Asosan infeksiyon, invazion (yuqumli) va yuqumsiz kasalliklarga bo'linadi. Infeksiyon kasalliklardan Amerika chirish kasalligi (g'umbakda) va Yevropa chirish kasalligi (lichinkalarda) ko'p uch-raydi. Romlardagi kataklarga qo'yilgan urug'lar chirib ketishi bilan ku-zatiladi. Kasallikni zamburug'lar qo'zg'atadi. Yuqumli kasalliklardan nozematoz kasalligi asalarilarning o'rta ichaklarini zararlab, kuchli ich ketish bilan kuzatiladi. Nozema apis zamburug'lari sporalari qo'zg'atadi. Kasallangan arilar romlarda emas, uya devorlariga yopishib turadi. Yuqumli kasalliklardan yana biri kanalar qo'zg'atadigan varroatoz kasalli-gidir. O'rta Osiyoda keng tarqalgan. Kanalar asalarilarning choti, qanoti osti va qorin qismlarida parazitlik qiladi. Yuqumsiz kasalliklardan zaharli va zararli o'simliklardan olingan ne-ktar, gulchang, shuningdek turli ki-myoviy moddalardan zaharlanish ko'proq uchraydi. Bundan tashqari, yashash muhitini yo'qotish, pestitsidlarga ta'sir qilish va iqlim o'zgarishi kabi ekologik omillar asalari oilalarini zaiflashtirishi, zararkunandalar va kasalliklarga nisbatan zaifligini oshirishi mumkin. Ushbu muammolarni hal qilish zararkunandalarga qarshi kompleks strategiyalarni amalga oshirishni, asalari oilalarining sog'lomligini kuzatishni va pestitsidlardan foydalanishni minimallashtiradigan va asalarilarning yashash joylarini himoya qiladigan asalarichilik amaliyotini targ'ib qilishni talab qiladi.

2.4. Bozorga kirish va qiymat qo'shilishi. Asalarichilar ko'pincha bozorlarga kirishda va o'z mahsulotlariga qiymat qo'shishda qiyinchiliklarga duch kelishadi,

asalarichilik korxonalaridan daromad olish imkoniyatlarini cheklashadi. Bozor ma'lumotlarining cheklanganligi, bozor infratuzilmasining etishmasligi va import qilinadigan asal mahsulotlarining raqobati kabi omillar asalarichilar uchun bozorga kirishga to'sqinlik qilishi mumkin. Bundan tashqari, asalarichilar qayta ishlash, qadoqlash va Brendlash tashabbuslari orqali o'z mahsulotlariga qiymat qo'shish uchun bilim yoki resurslarga ega bo'lmasligi mumkin. Ushbu muammolarni bartaraf etish bozor aloqalarini mustahkamlashni, qo'shimcha qiymat tashabbuslarini qo'llab-quvvatlashni va mahalliy ishlab chiqarilgan asal va asal mahsulotlar to'g'risida iste'molchilarning xabardorligini oshirishni talab qiladi.

Xulosa

Asalarichilik klaster qishloqlarni rivojlantirish strategiyalariga qo'shish iqtisodiy diversifikatsiya, daromad olish, ekologik barqarorlik va ijtimoiy imkoniyatlarni kengaytirish kabi bir qator afzalliklarni taklif etadi. Biroq, asalarichilik bilan bog'liq muammolarni hal qilish asalarichilar uchun texnik yordam, resurslardan foydalanish, zararkunandalar va kasalliklarni bartaraf etish, bozorga kirish va qiymatni qo'shish imkoniyatlarini ta'minlash bo'yicha birgalikda harakatlarni talab qiladi. Hamkorlikdagi harakatlar va maqsadli aralashuvlar orqali asalarichilik butun dunyo bo'ylab qishloqlarning rivojlanishi, barqarorligi va farovonligini oshirishning kuchli vositasiga aylanishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Dini, Cecilia Beatriz (compiladora), García, Norberto (compilador), "Manual of good beekeeping practices in artificial feeding of bees: a contribution to the quality of Argentine honey.", 2023
2. Enzama, W. (Wilson), "Quest for economic development in agrarian localities", 2008

3. Qulmurotov S.J., Iskandarov S.U. “ЗНАЧЕНИЕ ПЧЕЛОВОДСТВА В СЕЛСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ РЕГИОНА” International journal of scientific researchers. Germaniya – 2024.
4. Qulmurotov S.J., Iskandarov S.U. “IMPORTANCE OF THE BEEKEEPING SECTOR IN REGIONAL AGRICULTURE” American journal of Business Management, Economics and Banking. AQSH – 2024.
5. Isamuhamedov A.I. Nikadamboev X.K. “Asalarichilikni rivojlantirish asoslari”. Toshkent. “Sharq” nashriyoti, 2013
6. <http://galwaybeekeepers.com/history-of-beekeeping/>
7. <https://www.powerblanket.com/blog/the-evolution-of-beekeeping/>
8. <https://www.mrwasp.co.uk/the-history-of-beekeeping-and-bee-control>